

Rinnakkaistalenne:

Artikkeli on julkaistu alkuperäisesti Terveystieteiden tutkimus -lehden numerossa.
53(5), 2020, s. 34-35.

SAIJA INKEROINEN

TtM, TtK, th, sh, tutkija
Turun yliopisto, Hoitotieteen laitos

MAIJA HUPLI

THT, esh, yliopistonlehtori
Turun yliopisto, Hoitotieteen laitos

MINNA STOLT

TtT, jalkaterapeutti (AMK), dosentti, yliopistonlehtori
Turun yliopisto, Hoitotieteen laitos

Alaikäisten turvapaikanhakijoiden hoito kouluterveydenhuollossa vaatii selkeyttämistä

Viimeisen viiden vuoden aikana erityisesti turvapaikkaa hakevat oppilaat ovat yleistyneet kouluterveydenhuollossa. Tiedon puutteen ja tiedonkulun vaikeuksien vuoksi kouluterveydenhuollossa tarvitaan selkeyttämistä turvapaikanhakijoiden hoitoon.

Kouluterveydenhoitajat kohtaavat yhä enenevässä määrin turvapaikanhakijoita ja pakolaisia työssään. Turvapaikanhakija on henkilö, joka hakee kansainvälistä suojelua eli pakolaisstatusta, koska pelkää joutuvansa vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. Vuonna 2015 turvapaikanhakijoita tuli Suomeen monikymmenkertainen määrä aiempiin vuosiin verrattuna. Vaikka määrät ovat sittemmin tasaantuneet, pakolaisia ja turvapaikanhakijoita on maailmassa enemmän kuin koskaan, ja yli puolet heistä on alaikäisiä.

Alaikäisten turvapaikanhakijoiden hoito voi olla haasteellista kouluterveydenhoitajille. Turvapaikanhakijoilla on runsaasti erilaisia terveydenhoidollisia tarpeita kantaväestöön verrattuna, kulttuuri- ja kielierot vaativat terveydenhoitajalta ylimääräisiä aikaresursseja ja monikulttuurisen hoitotyön osaamista, eivätkä turvapaikanhakijat tunne paikallista yhteiskuntaa ja terveydenhuollon palveluja. Näiden tekijöiden vuoksi tieto ja tiedonkulku ovat tärkeitä alaikäisten turvapaikanhakijoiden hoidossa.

Tiedon puute ja vaikeudet tiedonkulussa haasteina

Kouluterveydenhoitajien kokemuksen perusteella turvapaikanhakijoiden hoidossa vaaditaan selkeyttämistä terveydenhoitajien tietoihin turvapaikanhakijoiden hoidosta ja palveluketjusta sekä tiedonkulkuun turvapaikanhakijoiden hoitoon osallistuvien organisaatioiden välillä sekä koulujen sisällä. Terveydenhoitajilla ei ollut riittävästi tietoa hoidon sisällöstä ja palveluntuottajista. Tiedonkulkua hankaloittivat turvapaikanhakijoiden koulujen vaihdot, terveystietojen saamisen vaikeus ja muuttuvat henkilötiedot.

Kouluterveydenhoitajilla ei ollut selkeää tietoa siitä, miten turvapaikanhakijat eroavat pakolaisista ja muista maahanmuuttajista. Myös koko turvapaikanhakuprosessi näyttäytyi epäselvänä. Yksistään turvapaikanhakijoiden hoitoon keskittynyt ohjeistus ei ollut, vaikka muita maahanmuuttajaryhmiä käsitteleviä ohjeita oli käytössä. Terveydenhoitajat olivat huolissaan yhtenäisten käytänteiden puuttumisesta ja turvapaikanhakijoiden hoidon laadun vaihtelusta. He kokivat joutuvansa toteuttamaan hoitoa omien tietojensa ja yksittäisen tilanteen mukaisesti.

Terveydenhoitajilla ei ollut riittävästi tietoa turvapaikanhakijoiden hoito- ja palveluketjusta. Alaikäisten turvapaikanhakijoiden hoitoketjussa olivat mukana monet eri vaihtuvat tahot, ja terveydenhoitajilla oli haasteita terveyspalvelujen tarjoajien hahmottamisessa. Myös palveluketju tuntui epäselvältä: ennen kouluterveydenhuoltoon siirtymistä tehtyjen terveystarkastusten suorittaminen vaihteli, eivätkä terveydenhoitajat olleet varmoja sopivista jatkohoitopaikoista turvapaikanhakijoille.

Tiedonkulkua vaikeuttivat koulujen käytännöt uusien oppilaiden ilmoittamisesta, eivätkä terveydenhoitajat välttämättä saaneet tietoa koulun uusista oppilaista. Tällöin kesken lukukautta tulevilla turvapaikanhakijoilla oli riski jäädä ilman hoitoa. Terveydenhoitajat eivät saaneet mistään tietoa oppilaan turvapaikanhakijastatuksesta, jolloin he eivät pystyneet ottamaan huomioon turvapaikanhakijoiden hoitoon liittyviä erityispiirteitä. Terveydenhoitajien mukaan turvapaikanhakijat muuttivat usein, joten tieto kouluun tulevista uusista turvapaikanhakijoista on erityisen tärkeää.

Turvapaikanhakijoiden terveystietojen saaminen oli haasteellista: turvapaikanhakijoilla oli harvoin terveystietoja lähtömaasta ja tiedonkulku kouluterveydenhuollon ja muiden turvapaikanhakijoille hoitoa tuottavien tahojen välillä oli kankeaa. Tietojärjestelmät ovat suljettuja ja niissä oleva tieto ei siirry järjestelmästä toiseen turvapaikanhakijan mukana. Tietoja voi olla useissa tietojärjestelmissä, jolloin terveydenhoitajat joutuivat käyttämään paljon aikaa etsiäkseen aiemmat hoitotahot. Toisinaan vastaanottokeskukset, joihin turvapaikanhakijat olivat ensin tulleet, olivat lopettaneet, jolloin johtolangat terveystietojen saamiseksi tyrehtyivät. Tämän vuoksi terveydenhoitajat saattoivat joutua aloittamaan hoidon niin sanotusti tyhjästä ja esimerkiksi aloittamaan rokotusohjelman alusta.

Henkilötietojen vaihtuminen aiheutti omalta osaltaan vaikeuksia tiedonkulkuun. Turvapaikanhakijoiden ilmoittamat nimet ja syntymäajat saattoivat vaihtua, jos etu- ja sukunimi olivat väärin päin, kirjoitusasu tarkentui tai syntymäaika oli virheellinen. Kouluterveydenhoitajat kirjasivat turvapaikanhakijat heidän ilmoittamillaan nimillä ja syntymäajoilla, mutta niiden vaihtuessa yksittäisen turvapaikanhakijan tunnistaminen vaikeutui ja terveystietojen käsittelyyn sisältyi tietosuojariski.

Toimenpide-ehdotuksia hoidon selkeyttämiseksi

Tiedon ja tiedonkulun edistämiseksi kouluterveydenhoitajat toivoivat yhteisiä ohjeistuksia alaikäisten turvapaikanhakijoiden hoitoon. Ohjeistuksilla voisi selkeyttää hoitoa, yhtenäistää käytänteitä ja varmistaa hoidon laatua. Ohjeistuksille on tarvetta sekä organisaatio- (esim. hoidon sisältö ja uusista oppilaista ilmoittaminen) että kansallisella tasolla (esim. tiedonkulku). Turvapaikanhakijoiden hoitoa käsittelevä täydennyskoulutus voisi lisätä terveydenhoitajien tietoa ja edistää tiedonkulkua. Terveydenhoitajat myös ehdottivat osaamisen keskittämistä. Tämä artikkeli keskittyy ainoastaan selkeyttämisen tarpeisiin, mutta osa kouluterveydenhoitajista oli erittäin perehtyneitä turvapaikanhakijoiden hoitoon. Heidän osaamistaan voisi hyödyntää asiantuntijahoitajan tehtävässä, jonka työkuvaan kuuluisivat erityisesti turvapaikanhakijoiden hoito sekä muiden hoitajien kouluttaminen ja konsultoiminen. Asiantuntijahoitajakäytäntö voisi tehostaa kouluterveydenhuollon rajallisten resurssien käyttöä.

Alaikäiset turvapaikanhakijat ovat haavoittuva ryhmä, minkä vuoksi heidän etujensa ja hyvinvointinsa turvaaminen on äärimmäisen tärkeää. Kouluterveydenhoitajat ovat ainutlaatuisessa asemassa turvapaikanhakijoiden hyvinvoinnin edistämisessä, koska he tavoittavat kaikki alaikäiset turvapaikanhakijat. Turvapaikanhakijoiden hoidon selkeyttäminen on ensiarvoisen tärkeää hyvän hoidon takaamiseksi. Riittävien tietojen, taitojen ja resurssien turvaamisella kouluterveydenhoitajille voi olla suuri merkitys turvapaikanhakijoiden hyvinvoinnin edistämiseksi ja etujen toteutumiseksi.

Lähdeluettelon voi pyytää toimituksesta.

Artikkelin aineisto kerättiin osana pro gradu -tutkielmaa keväällä 2019 haastatteleamalla 12 kouluterveydenhoitajaa, joilla oli kokemusta turvapaikanhakijoiden hoidosta kouluterveydenhuollossa.

nostot

Kouluterveydenhoitajat ovat ainutlaatuisessa asemassa turvapaikanhakijoiden hyvinvoinnin edistämässä, koska he tavoittavat kaikki alaikäiset turvapaikanhakijat.

Turvapaikanhakijoiden hoidon selkeyttäminen on ensiarvoisen tärkeää hyvän hoidon takaamiseksi.

Riittävien tietojen, taitojen ja resurssien turvaamisella kouluterveydenhoitajille voi olla suuri merkitys turvapaikanhakijoiden hyvinvoinnin edistämiseksi ja etujen toteutumiseksi.

kainalojuttu

ANNE AHONEN

Opiskeluterveydenhoitaja
Seinäjoen kaupunki

Turvapaikanhakijana Suomeen

Miltä tuntuu tulla lapsena Suomeen turvapaikanhakijana? Sen tietävät sisarukset Poe ja Soe Meh.

19-vuotias abiturientti **Poe Meh** ja vuotta nuorempi sisarensa **Soe Meh** tulivat Suomeen Thaimaan pakolaisleiriltä vuonna 2011. Mukana olivat vanhemmat, isovelji **Boe Reh**, isosisko **Bu Meh** sekä mummo. Perhe oli paennut sotaa Burmasta ja asuivat Thaimaan pakolaisleirillä bambumajassa 15 vuotta. Poe ja Soe Meh syntyivät leirillä. Tytöt muistelevat leiriaikaa monenlaisin tuntein. Uhka oli ilmassa koko ajan, Burman armeijaa ja sotilaita pelättiin tulevaksi. Leiriltä ei saanut lähteä ulos. Tytöt kävivät kuitenkin innokkaasti UNHCR-pakolaisjärjestön järjestämää koulua, Poe neljänteen ja Soe kolmanteen luokkaan asti.

Turvapaikka Suomesta

Perhe haki ja sai turvapaikan Suomesta. Vuonna 2006 Suomeen oli muuttanut jo äidin veli perheineen. Tytöt eivät tienneet Suomesta mitään. He olivat nähneet vain kuvan lumesta ja kuusista. Muutto Suomeen herätti heissä monenlaisia tunteita. Soe oli innoissaan, koska pääsisi lentokoneen kyytiin, mutta Poe suri kauniin puutarhan ja guavasadon menettämistä sekä koulun loppumista.

Tytöt olivat 8- ja 9-vuotiaat, kun kahden päivän matka Suomeen alkoi. Toukokuussa perhe pääsi uuteen maahan ja päätyi Seinäjoelle. Suomessa metsä ihastutti. Se vaikutti turvalliselta. Tytöt olivat onnellisia pehmeistä sängyistään.

Terveystieteiden alkuvaiheen kohtaamisissa he muistavat lukuisat rokotukset ja verikokeet. Rokottajasta ei ole paljoakaan muistikuvia. Pakolaistyöntekijät he muistavat mukavina. Suomen kielen opiskelun tytöt aloittivat jo kesällä päiväkodissa, jossa järjestettiin Poelle 10-vuotissyntymäpäiväjuhlat – ensimmäiset ikinä. Syksyllä he olivat jo valmistavalla luokalla. Siellä he saivat tavata paljon samassa tilanteessa olevia lapsia. Pallopelit tulivat tutuiksi. Vuoden jälkeen seurasi siirto tavalliseen luokkaan.

Perusasioista enemmän tietoa

Ensimmäiset tapaamiset kouluterveydenhoitajan kanssa tapahtuivat tulkin avustuksella. Tytöt kokivat hieman hämmentävänä monet kysymykset. Soe muistaa riisuutumispöytäkirjan tulleen shokkina ja uskalsi siitä myös kieltäytyä. Kumpikin jakaa saman kokemuksen, että kouluterveydenhuollon kohtaamiset ovat olleet mukavia, ja he ovat tulleet kuulluksi niissä. Heti ei selvinnyt, että ”terkkarille” voi mennä apua hakemaan, mutta pian he osasivat jo ottaa yhteyttä kouluterveydenhoitajaan, kun siihen tuli tarvetta.

Nuoret miettivät, että omassa kulttuurissa murheista kertominen on tabu ja heikkouden merkki. Heidän kulttuurissaan ei ole helppo jakaa murheita edes kotona. Aluksi myös suomalaisten tapa antaa runsaasti

positiivista palautetta hämmensi, koska se oli vierasta omassa kulttuurissa. Tytöt pohtivat, että vanhemmat ja vastuunkantajat olisivat ehkä tarvinneet keskusteluapua tultuaan Suomeen, mutta saman tien toteavat, että heidän kulttuurissaan vanhempien on vielä vaikeampi puhua asioistaan kuin nuorten. He haluavat muistuttaa terveydenhoitajia, että eri kulttuureista tulevat lapset ja nuoret tarvitsisivat enemmän tietoa perusasioista, kuten kuukautisista ja erilaisista sairauksista, koska kotona niistä ei puhuta.

Kansalaisuusprosessi on liian hankala

Suomalaista koululaitosta he pitävät hyvänä. Leirillä koulussa oli myös fyysistä rankaisemista, sillä opettaja saattoi piiskata bambukepillä, jos teki virheitä. Vieläkin myöhästyminen koulusta saa pelon päälle. Lukiossa opiskelutahti on kova eikä kaikkia opettajien käyttämiä sanoja aina ymmärrä.

Joitain ennakkoluuloja tytöt ovat joutuneet kohtaamaan. Ihmiset ovat olettaneet, että tytöt eivät osaa suomea ja arvosteluakin he ovat kuulleet. He eivät halua laittaa kritiikille painoa, vaan tahtovat mieluummin ajatella positiivisesti. Tytöt kokevat, että suomalaiset nuoret ovat nopeaälyisiä ja kohtelevat muita useimmiten hyvin. He myös pohtivat, että ennakkoluulot vähenisivät, jos ihmiset avautuisivat ja kertoisivat tarinoitaan enemmän.

Suomen kansalaisuuden nuoret saivat tänä vuonna. Heidän mielestään kiintiöpakolaisille pitäisi antaa kansalaisuus automaattisesti. Heitä ihmetyttää, miksi prosessi on niin vaikea. Tytöt haaveilevat pääsevänsä käymään kotimaassaan. Maan epävakaa tilanne on estänyt sen toistaiseksi. Elämässä tärkeää on perhe, koulutus ja tasa-arvo. Poe ja Soe ovat viihtyneet Suomessa hyvin. Suomen kesän he kokevat kauniina, mutta liian lyhyenä.

nosto:

Kumpikin jakaa saman kokemuksen, että kouluterveydenhuollon kohtaamiset ovat olleet mukavia, ja he ovat tulleet kuulluksi niissä.

kuva:

Viivi Häkkinen

kuvateksti:

Siskokset Poe ja Soe Meh tulivat Suomeen Thaimaan pakolaisleiriltä vuonna 2011. Nykyään he opiskelevat lukiossa Seinäjoella.